

Від редактора

Історик лише марить — час від часу — про свою незалежність від політики. Майже всі впливові концепції та парадигми, які встановлюють рамки для інтерпретацій минулого, є породженням того чи іншого політичного контексту. Зрозуміло, що цей збірник не є винятком. Кожна з концепцій, відображених у його назві, — «пам'ять», «тоталітаризм» і «Східно-Центральна Європа» — залишається дискусійною.

Про особливості вживання і зловживання «історичною пам'яттю» в сучасній гуманітаристиці вже написано і сказано чимало; концепція тоталітаризму сьогодні не задовольняє багатьох дослідників сталінізму та нацизму, які шукають можливості виходу за її рамки; визначення історичного регіону «Центрально-Східна Європа» взагалі є побічним інтелектуальним продуктом спочатку «холодної війни», потім — розширення Європейського Союзу на схід. Проте всі ці категорії зберігають свою пізнавальну цінність і можуть, і навіть повинні, застосовуватися до нових інтерпретацій українського минулого.

Основна біда української академічної історіографії, на мою думку, — якесь хронічне прагнення до самоізоляції. Для цього є поважні причини, з яких згадаю лише одну. Значна частина історичних текстів в Україні й досі продукується в канонічних рамках, що надає їм монологічного характеру й робить непридатними до діалогу — як професійного, так і суспільного.

Досекулярним традиціям інтелектуальної культури, закоріненим спочатку в церковній, а згодом, перефразуючи відоме гасло, «радянській за формою та національній за змістом» практиці історіописання, можна й треба кидати виклик. Необхідно розширювати предметні та концептуальні рамки «українського минулого», розглядаючи його в широкому порівняльному контексті, за допомогою різних парадигм. Я дуже сподіваюся, що тексти, подані в цьому збірнику, відповідають такому намірові.